

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย : จากอดีตถึงปัจจุบัน

บันทิตย์ สะมะฮุน¹

¹ ผู้จัดการโรงเรียนพิทยพัฒน์ศึกษา มัสยิดกมालูอิสลาม

บทคัดย่อ

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย : จากอดีตถึงปัจจุบัน

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งเกิดจากนโยบายในการพัฒนาของรัฐบาลที่ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่ขาดความเข้าใจคนในพื้นที่อย่างแท้จริง ด้วยสภาพของพื้นที่ที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจ ทำให้ขาดการดูแลติดตามอย่างทั่วถึง ในพื้นที่จึงเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาด้านความมั่นคงและสิ่งผิดกฎหมายมากมาย ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนานยังไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะพื้นที่เต็มไปด้วยความคลุมเครือ ความกลัว ความหวาดระแวงที่สะสมมายาวนาน จนบางครั้งเกิดความสับสนทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชนที่ยากจะแก้ไข

ABSTRACT

Thailand's Southern Border Provinces Insurgency: From past to present

The problem of insurgency Thailand's southern border provinces is a result of the failure of the government development policy to go along with the local communities and the modes of their living. Moreover, some government officials who work in those areas lack genuine understanding of the local people. In addition, with the southern border provinces being located far away from the central power, the areas suffer from lack of sufficient official attention. This state of affairs has led to the southern border provinces becoming unstable areas in terms of internal security and several kinds of illegal activities. The problem in the southern border provinces has continued for a long time without any real prospect for its solution. The failure to solve this problem is attributable to the fact that the areas still remain in a state of confusion, uncertainty, fear and mistrust that have accumulated for a long time. Sometimes the confusion the confusion exists on the part of both the government and people in the southern border provinces, which is not susceptible to solution.

บทนำ

ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย (นราธิวาส ยะลา ปัตตานี สงขลาบางอำเภอ) นับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันที่ยังไม่มีแนวทางใดที่ดีที่สุดที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจแบ่งออกเป็นประเด็นปัญหาด้านผู้ปกครอง และปัญหาด้านผู้ถูกปกครองที่มีมาตั้งแต่อดีต ผลของการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองและพื้นที่ปกครองใหม่ ทำให้ความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองมีปัญหาไม่ราบรื่น อาจกล่าวได้ว่าปัญหาและความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้เกิดขึ้น เนื่องจากความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ของผู้ปกครองในแต่ละยุคแต่ละสมัย ประกอบกับผลของการพัฒนาที่ไม่ลงตัวซึ่งมักเกิดขึ้นเป็นจังหวัดและมีความเกี่ยวข้องกับกระแสต่างประเทศมาโดยตลอดการเปลี่ยนแปลง

สภาพพื้นที่ที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่ปกครองหลายด้านอย่างประเทศไทย มักเป็นจุดอ่อนไหวด้านความมั่นคงหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือหรือภาคใต้ กล่าวคือเกิดการทับซ้อนกันหลายเรื่องในพื้นที่ ตั้งแต่เรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา วิถีคิด ประเพณี ซึ่งล้วนเป็นเรื่องเชิงอุดมคติ และมีความอ่อนไหวที่จะถูกทำให้กลายเป็นปัญหาและความขัดแย้งขึ้น เพราะเป็นลักษณะของอัตลักษณ์ดั้งเดิมที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

สภาพปัญหาความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อน พ.ศ. 2547 นั้น ความหมายของความมั่นคงจะใช้ “การปกป้องดินแดน” กับ “การรักษาอำนาจอธิปไตย” เป็นศูนย์กลาง จะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงก็ด้วยนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2542-2546) ซึ่งให้ความหมายของความมั่นคงที่ครอบคลุมความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของประชาชน และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย นโยบายฉบับดังกล่าวจึงอาจมองได้ว่าเป็นการขยาย “ความเป็นเจ้าของ” ของงานความมั่นคงของประเทศไทยให้รวมถึงพลเมืองของประเทศด้วย แต่มีปัญหาตามมาคือ เมื่อความหมายของ “ความมั่นคงแห่งชาติ”

ในเชิงนโยบายไม่ตรงกับความหมายของ “ความมั่นคงแห่งชาติ” ที่ผู้ปฏิบัติในพื้นที่มีในใจ และนี่คือเหตุสำคัญหนึ่งที่ทำให้ความรุนแรงในพื้นที่เพิ่มขึ้นในช่วงท้ายของนโยบาย พ.ศ. 2542-2546²

ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวมลายูซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม (มลายูมุสลิม) และกลุ่มคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ ยังมีพวกคนจีนที่นับถือศาสนาอิสลามพวกหนึ่ง และชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธอีกพวกหนึ่ง และยังมีคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่บ้าง แต่รัฐบาลถือว่าชนกลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นคนไทย เพราะอยู่ในดินแดนของไทย ซึ่งคนไทยที่มีเชื้อสายมลายูนับถือศาสนาอิสลาม และพูดภาษามลายูเป็นส่วนใหญ่เกิดปัญหาทางสังคมจิตวิทยาเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา และศาสนาขึ้น (ปัญหาจากความไม่เข้าใจและไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน) นอกจากนี้การที่คนเหล่านี้อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางวัฒนธรรมของไทยและรัฐบาล ชื่ออำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เกือบทุกแห่งเป็นภาษามลายู เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยนั้นพูดภาษาไทยและนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นจึงมีลักษณะขัดแย้งกันอยู่ในตัว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระหว่างพลเมือง³

ภูมิหลังความเป็นมาของปัญหา

ความรุนแรงทางการเมืองเกิดขึ้นได้เสมอในประเทศที่ประชากรส่วนน้อยมีความรู้สึกไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือได้รับการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความ

² มารค ตามไท สมเกียรติ บุญชู, 2551. นโยบายความมั่นคงแห่งชาติจังหวัดชายแดนภาคใต้ เปรียบเทียบในรอบ 30 ปี ในแผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้, กรุงเทพฯ: มติชน, หน้า 54

³ อ้างแล้ว แผ่นดินจินตนาการ หน้า 69

รู้สึกว่ามีเจตนาก้าวล่วงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และพยายามเปลี่ยนพวกเขาให้เหมือนกับประชากรที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

สำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีชาวไทยเชื้อสายมลายูบางส่วนที่ถูกพันกับประวัติศาสตร์ว่าดินแดนของพวกเขาถูกยึดครองโดยรัฐไทย และมีความพยายามต่อสู้ให้หลุดพ้นจากพันธนาการดังกล่าว ดังปรากฏนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปัตตานีซึ่งถูกไทยแยกออกเป็น 7 หัวเมืองเล็กๆ คือ สายบุรี ปัตตานี หนองจิก ยะลา ยะหริ่ง ระแงะ และรามัน โดยได้พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากกรุงเทพฯ หลายต่อหลายครั้ง ดังที่รัตติยา สาและ ได้ระบุไว้ในบทความ “ปัตตานี ดารุสสะลาม” ว่า

สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ โดยมีระบบเทศาภิบาลเป็นกลไกในการปกครองหัวเมือง เพื่อให้รัฐบาลสามารถควบคุมหัวเมืองประเทศราชได้รัดกุมขึ้น เจ้าเมืองทั้งหลายไม่พอใจเมื่อถูกลดรอนอำนาจลงอย่างมากจึงได้ก่อกบฏขึ้นอีก แต่รัฐบาลก็สามารถจัดการกับความพยายามแยกตัวเป็นอิสระได้ จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ได้มีการยกเลิกระบบเทศาภิบาลมาเป็นการปกครองส่วนภูมิภาค เจ็ดหัวเมืองมลายูในอดีตจึงถูกเปลี่ยนเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล การปฏิรูประบบการปกครองรวมอำนาจไว้ส่วนกลางเป็นระบอบเทศาภิบาล เป็นผลให้บรรดาเจ้านครไม่พอใจ เพราะถูกลดรอนอำนาจ เกิดขึ้นพร้อมกับการที่อังกฤษซึ่งปกครองรัฐต่างๆ ของมลายูได้ใช้นโยบายส่งเสริมความยิ่งใหญ่ของเจ้าเมืองหรือสุลต่านหนุนพวกเจ้าให้สูงส่งกว่าบุคคลธรรมดา สร้างความแตกแยกระหว่างพวกเจ้ากับพวกราษฎร ชำยังหนุนชาวจีนให้ครองอำนาจเศรษฐกิจเพื่อให้สะดวกต่อการปกครอง ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นยึดครองมลายู ขบวนการต่อสู้เพื่ออิสรภาพก็เกิดขึ้น หลังสงครามสงบลงชาวมลายูก็ตื่นรนเพื่อเอกราชของตน สภาพการณ์ข้างต้นมีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาวไทยเชื้อสาย

มลายู จนจบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชที่เป็นรูปร่างได้เกิดขึ้นชัดเจนในราว พ.ศ. 2490 และดำเนินเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ความเคลื่อนไหวของหัวเมืองมลายู หรือดินแดนที่ถูกเรียกขานว่าเป็นรัฐปัตตานีเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ ในทัศนะของรัฐบาลไทยนั้น นิยามความเคลื่อนไหวดังกล่าวว่าเป็นการก่อกบฏ แต่ผู้เรียกร้องหรือเคลื่อนไหวอาจคิดว่าเป็นการเรียกร้องสิทธิที่ควรได้รับตามระบอบการปกครองในยุคนั้น⁴ เช่น การที่หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์เป็นตัวแทนของชาวมลายูมุสลิมยื่นคำขอ 7 ข้อต่อรัฐบาล พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งขอเรียกร้องดังกล่าวทั้ง 7 ข้อนี้ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลในแต่ละสมัยจนถึงปัจจุบัน เป็นข้อเรียกร้องทางด้านศาสนาและเชื้อชาติมุสลิมมลายูที่ถูกตีความว่าเป็นการแบ่งแยกดินแดนในยุคของหะยีสุหลง แต่ในปัจจุบันข้อเรียกร้องทั้ง 7 ข้อนี้กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้⁵ จึงทำให้ความเคลื่อนไหวของหัวเมืองมลายูถูกครอบด้วยนโยบายด้านความมั่นคงเป็นหลักใหญ่ และยังเมื่อประชาชนในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่รัฐขาดความเข้าใจและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน ทำให้ถูกมองว่าการเคลื่อนไหวซึ่งในบางครั้งเป็นเรื่องของกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ถูกมองว่าเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำลายความมั่นคงของชาติ และถูกขยายจากฝ่ายรัฐที่ตั้งสมมุติฐานไว้บนการ

⁴ ทัศนะของผู้เขียนเอง

⁵ ผู้นำชาวมลายูมุสลิมทำการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดคำขอเกี่ยวกับศาสนาและสิทธิต่างๆ ของชาวมลายูมุสลิม ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ที่ประชุมตกลงกำหนดคำขอ 7 ข้อต่อรัฐบาล ดังนี้ 1. ขอให้ปกครอง 4 จังหวัดนี้เป็นแคว้นหนึ่ง โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูงให้มีอำนาจในการศาสนาอิสลาม มีอำนาจแต่งตั้งและปลดข้าราชการออกได้ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นมุสลิมใน 4 จังหวัด 2. การศึกษาในชั้นประถมต้นจนถึงชั้นประถม 7 ให้มีการศึกษาภาษามลายูตลอด 3. ภาษาที่เก็บได้ให้ใช้ภายใน 4 จังหวัดเท่านั้น 4. ในจำนวนข้าราชการทั้งหมดขอให้มีข้าราชการชาวมลายูร้อยละ 80 5. ขอให้ภาษามลายูควบกับภาษาไทยเป็นภาษาราชการ 6. ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเอกลักษณ์อิสระเกี่ยวกับการปฏิบัติการศึกษาอิสลามโดยเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุด 7. ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลามแยกจากศาลจังหวัด มีโต๊ะกาลี (กอฎีหรือโต๊ะยุติธรรม) ตามสมควรและมีเสถียรภาพในการพิจารณาชี้ขาด

กบฏด้วยนโยบายความมั่นคงในขณะนั้น ได้เกิดการปราบปรามการรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่ที่รัฐเข้าใจว่าเป็นกลุ่มสร้างแนวร่วมแนวคิดแบ่งแยกดินแดน หรือการก่อการร้าย

ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 ความไม่พอใจของชาวมลายูมุสลิมขยายตัวในขอบข่ายกว้างขึ้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไทยในขณะนั้น ประกาศใช้นโยบาย “วัฒนธรรม” อันขัดต่อประเพณีนิยมของชาวมลายูมุสลิมในห้าจังหวัดภาคใต้ จนถึง พ.ศ. 2490 ชาวมลายูมุสลิมภายใต้การนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ (ฮัจญ์สุหลง โต๊ะมีนา) เรียกร้องให้รัฐบาลปกครองสี่จังหวัดภาคใต้เป็นกรณีพิเศษ เป็นการเรียกร้องให้รัฐบาลในเวลานั้นหยุดละเมิดสิทธิของประชาชนในด้านการนับถือศาสนา วัฒนธรรม⁶ โดยมีตนกูมะหะหมัด มะไฮยัตดิน (เชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานี ซึ่งอาศัยอยู่ในรัฐกลันตันของสหพันธรัฐมลายูให้การสนับสนุน โดยใช้จังหวัดปัตตานีเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม และเป็นเมืองศูนย์กลางของชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทยตั้งแต่โบราณ นอกจากนั้น เชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานีซึ่งอาศัยอยู่ในรัฐกลันตันยังมีความผูกพันอยู่กับปัตตานี โดยยึดถือว่าเป็นเมืองของบรรพบุรุษ สำหรับจังหวัดสตูลซึ่งถูกรวมให้เกี่ยวข้องกับมณฑลปัตตานีด้วยเหตุผลด้านศาสนาอิสลาม เมื่อ พ.ศ. 2460 แทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียกร้องต่อรัฐบาลครั้งนี้ เพราะเป็นจังหวัดที่อยู่โดดเดี่ยวทางด้านภูมิศาสตร์ และแทบจะไม่มีประวัติศาสตร์ในการต่อสู้ร่วมกันกับปัตตานีมาก่อน ยิ่งกว่านั้นผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลบางคนยังให้ความร่วมมือกับรัฐบาลด้วยดี

รัฐบาลชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศใช้ “รัฐนิยม” ทั่วประเทศนับตั้งแต่มีถุนายน พ.ศ. 2482 ถึงมกราคม พ.ศ. 2485 รวม 12 ฉบับ แม้ว่าการประกาศใช้รัฐนิยมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวมลายูมุสลิมสี่จังหวัดภาค

⁶ ทศนะของผู้เขียนเอง

ได้เกิดความไม่พอใจนโยบายของรัฐบาลขึ้นมา แต่ปฏิกริยาดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด แต่เป็นการพัฒนาความไม่พอใจที่รู้สึกว่าจะถูกบีบคั้นให้เกิดขึ้นอย่างเรื่อย ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารัฐนิยมบางฉบับไม่ได้มีผลต่อภาวะด้านจิตใจของชาวมลายูมุสลิม และดูเหมือนว่ารัฐนิยมที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาวมลายูมุสลิมสี่จังหวัดภาคใต้มีเพียงไม่กี่ฉบับ เช่น รัฐนิยมฉบับที่ 9 ว่าด้วยเรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี รัฐนิยมฉบับที่ 10 ว่าด้วยเรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย สำหรับรัฐนิยมทุกฉบับเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐบาลและเป็นนโยบายของรัฐที่ประชาชนทุกคนในทั่วทุกภาคของประเทศต้องตอบสนองดุจดังประกาศิตของรัฐบาล

นโยบายทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่ประกาศใช้เริ่มมีผลบังคับอย่างจริงจังเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นมาตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช 2485 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นในสังคมไทยหลายประการ รวมถึงในสังคมชาวมลายูมุสลิมสี่จังหวัดภาคใต้

นอกจากนั้นแล้ว นโยบายที่เน้นความสำคัญของศาสนาพุทธและวัฒนธรรมไทยให้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติก่อให้เกิดความเดือดร้อนอย่างมากต่อชาวมลายูมุสลิม ในช่วง พ.ศ. 2484 ทางราชการห้ามชาวมุสลิมมลายูเรียนคัมภีร์อัลกุรอานภาษามลายู และภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นการขัดกับการปฏิบัติกิจทางศาสนาอิสลาม

ความตึงเครียดในสี่จังหวัดภาคใต้เพิ่มขึ้นมาอีกใน พ.ศ. 2486 เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และ 6 ว่าด้วยครอบครัวและมรดกแทนที่การใช้กฎหมายอิสลามซึ่งเคยใช้กันมาในศาลจังหวัดของสี่จังหวัดภาคใต้ ทำให้ความพยายามของกระทรวงยุติธรรมที่จัดให้มีการแปลงกฎหมายอิสลามจากกติกาต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2472 ถึง พ.ศ. 2484 รวมเวลา 12 ปี ได้ผลไม่คุ้มค่า และในเวลาต่อมารัฐบาลประกาศยกเลิกตำแหน่ง

ตะตยะยุติธรรมที่ตัดสินคดีเฉพาะเรื่องครอบครัวและมรดกตามกฎหมายอิสลามอีกด้วย แม้ว่าไม่มีปฏิกิริยาแสดงความไม่พอใจจากชาวมลายูมุสลิมให้ปรากฏต่อรัฐบาล แต่ก็สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวมลายูมุสลิมเป็นอันมาก เพราะต้องปฏิบัติให้อยู่ในหลักการของศาสนาอย่างเคร่งครัด

ในระหว่างที่ประเทศไทยใช้นโยบายวัฒนธรรมซึ่งกำลังเป็นระยะเริ่มสงครามมหาเอเชียบูรพา การที่ประเทศญี่ปุ่นบุกประเทศไทย และรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยินยอมให้ประเทศญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยต้องผูกพันในภาวะสงครามกับประเทศญี่ปุ่นมากขึ้น ในที่สุดประเทศไทยต้องเข้าร่วมสงครามกับประเทศญี่ปุ่นเต็มตัวเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศสงครามต่อประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ด้วยเหตุผลว่าการโจมตีทางอากาศของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยที่ไม่มีเหตุขาดพหุกันนั้นทำให้ประเทศไทยเสียหายเป็นอันมาก

การที่ประเทศไทยเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่นมีผลทำให้ประเทศญี่ปุ่นมอบของขวัญเป็นการตอบแทนแก่ประเทศไทย คือ การมอบรัฐไทบุรี ปะลิส กลันตัน ตรังกานุ และรัฐนารัน (เซียงตุง เมืองพาน) ที่ได้จากประเทศอังกฤษ โดยลงนามรับมอบเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2486 ซึ่งทำความไม่พอใจให้กับประเทศอังกฤษมาก สังเกตได้จากเมื่อประเทศญี่ปุ่นแพ้สงคราม รัฐบาลไทยรีบประกาศคืนดินแดนที่ได้มาจากอังกฤษทันที

อาจกล่าวได้ว่าความไม่พอใจของประเทศอังกฤษต่อไทยนั้นมีสาเหตุ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก มาจากการที่ประเทศไทยยินยอมให้ประเทศญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไปตีดินแดนอาณานิคมต่างๆ ของประเทศอังกฤษ ซึ่งทำให้ประเทศอังกฤษต้องเสียหายพ่ายแพ้ ประการที่สอง คือ การที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับประเทศอังกฤษ ประการสุดท้าย เป็นเพราะประเทศไทยยอมรับดินแดนที่ประเทศญี่ปุ่นตีได้จากประเทศอังกฤษ สิ่งที่ประเทศอังกฤษพอ

จะกระทำได้ในขณะนั้นหลังจากที่ต้องถอยร่นไปตั้งมั่นอยู่ที่ประเทศอินเดีย คือ การสนับสนุนตงกุ่มะหะหมัด มะไฮยิดดิน บุตรชายคนเล็กของรายาอับดุลกาเดร์ อดีตเจ้าเมืองปัตตานี และให้สัญญาว่าจะหาทางเอาปัตตานีคืนจากประเทศไทย เป็นการตอบแทน เหตุที่ประเทศอังกฤษเลือกตงกุ่มะไฮยิดดิน คงจะเนื่องมาจากระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาบรรดาสุลต่านของสหพันธรัฐมลายูให้ความร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่นทั้งหมด

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้พอจะมีน้ำหนักเชื่อได้ว่า ประเทศอังกฤษมีเจตนาสนับสนุนตงกุ่มะไฮยิดดินเพื่อเป็นการตอบโต้การกระทำของรัฐบาลไทยต่อประเทศอังกฤษในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา⁷

นอกจากนี้ ยังมีบทสรุปจากหนังสือความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน ในภาคใต้ของประเทศไทย ของธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ว่า การกำเนิดและความเป็นมาของการสร้างมายาคติว่าด้วย “ลัทธิแบ่งแยกดินแดน” ในวาทกรรมการเมืองสมัยใหม่ของรัฐไทย เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ผูกพันและรองรับโน้ตการณ์การแบ่งแยกดินแดนทำให้เกิดมายาคติในเรื่อง “กบฏหะยีสุหลง” และ “กบฏดุซงญอ” ด้วย ในเวลาเดียวกัน พัฒนาการและความเป็นมาของรัฐไทย สยามที่เปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบบประชาธิปไตย และการสร้างรัฐไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และสงครามมหาเอเชียบูรพา ก็มีส่วนในการผลักดันและสร้างแนวความคิดทางการเมืองของ “การแบ่งแยกดินแดน” ให้เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพลังการเมืองใหม่ในภูมิภาคต่างๆ จากใต้จรดเหนือและอีสาน กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและการสร้างรัฐไทยสมัยชาตินิยมนี้ นำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงปราบปราม เพื่อสยบการเรียกร้องและการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองของภูมิภาคทั้งหลายลงไป

⁷ เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, 2547, หะยีสุหลง อัลตุลกาเดร์ กบฏ...หรือวีรบุรุษแห่งจังหวัดใต้, สำนักพิมพ์มติชน, กรุงเทพฯ: มติชน, หน้า 43-46

โดยที่กรณีของมลายูมุสลิมในภาคใต้มีลักษณะเฉพาะต่างจากภาคอื่นและมีผลกระทบที่ยังส่งผลต่อมาอีกนาน

กล่าวได้ว่าเหตุการณ์และความขัดแย้งในสามจังหวัดภาคใต้นั้น มีทรรชนะในการมองที่ตรงข้ามกันระหว่างรัฐและชาวมลายูมุสลิม โดยรัฐมองว่าการเคลื่อนไหวต่างๆ ของชาวมลายูมุสลิมเป็นการ “กบฏ” แต่ชาวมลายูมุสลิมกลับมองว่า การเคลื่อนไหวและการประท้วงต่อสู้ต่างๆ นั้นคือ “การทำสงคราม” (หรือเป็นเพียงการเรียกร้องความจริงอะไรบางอย่างจากรัฐ)⁸ เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมตามศรัทธาและความเชื่อของตน

ผู้นำมลายูมุสลิมในภาคใต้มีความต้องการแน่วแน่ในการเจรจาท่องกับรัฐบาลไทยต่อปัญหาขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นปฏิกริยาต่อการจัดการปัญหาและไม่พอใจสภาพกดขี่ไม่ยุติธรรมที่พวกเขาได้รับอยู่ และต่อเนื่องมาจากการต่อรองเจรจากับรัฐบาล มีลักษณะสองอย่างในชุมชนมุสลิมที่ทางการเมืองไทยไม่เข้าใจ (จะด้วยเหตุใดก็ตาม) และนำไปสู่การสรุปว่าเป็นการแข็งขันทางการเมือง ข้อแรกคือ การที่ชุมชนมุสลิมมีการจัดตั้งและมีโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็งแน่นเหนียว ทำให้สามารถดำเนินการเคลื่อนไหวอย่างเป็นเอกภาพได้สูง ลักษณะการเช่นนี้ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะทำให้ผู้นำรัฐและเจ้าหน้าที่หวาดระแวง และกระทั่งหวาดกลัวการกระทำที่อาจนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจการปกครองของพวกตนได้ การเปรียบเทียบชุมชนในสายตาของเจ้าหน้าที่ก็ย่อมมาจากการเปรียบเทียบกับชุมชนไทย ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่ไม่ช่วยให้เข้าใจหรือมองชุมชนมุสลิมในด้านบวกได้มากนัก โดยเฉพาะในระยะเวลาที่สถานการณ์ตึงเครียด อีกข้อหนึ่งคือ ลักษณะและธรรมชาติของศาสนาอิสลาม ซึ่งไม่มีการแบ่งแยกระหว่างศาสนากับการเมืองหรือสังคม ทรรชนะเชิงลบของเจ้าหน้าที่รัฐไทยเห็นได้จากความเห็นของศาลเมื่อตัดสินว่าพฤติการณ์ของฮัจยีสุหลงในทางศาสนาและอื่นๆ ล้วนเป็นการเมืองทั้ง

⁸ ทศนะของผู้เขียนเอง

สิ้น ในความหมายของการกระทำที่บ่อนทำลายอำนาจและความชอบธรรมของรัฐไทยลงไป ทั้งหมดนี้ทำให้ทางการไทยมองว่า การปฏิบัติหรืออ้างถึงศาสนาในฝ่ายมุสลิมนั้นแท้จริงแล้วคือ มีจุดหมายทางการเมืองเป็นสำคัญ⁹

นโยบายของรัฐต่อจังหวัดชายแดนภาคใต้

ช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

โดยสภาพที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือหัวเมืองมลายูในอดีตเป็นดินแดนที่มีฐานะเป็นประเทศราช นโยบายการปกครองประเทศราชในขณะนั้น คือ การให้ชาวมลายูปกครองกันเอง แต่มีเงื่อนไขให้ส่งเครื่องราชบรรณาการ ต้นไม้เงินทองที่มลายูเรียกว่า “บุหงามาศ” มายังราชธานีทุก ๆ 3 ปี เมื่อใดที่ราชธานีอยู่ในภาวะสงครามก็ต้องส่งคน อาวุธและสิ่งของมาช่วย อย่างไรก็ตาม เมื่อราชธานีอยู่ในภาวะสงครามหัวเมืองมลายูก็ถือโอกาสแข็งเมืองไม่ยอมขึ้นต่อไป ราชธานีก็ยกกำลังไปปราบปรามสลับไปมา จนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่ราชธานีปรับเปลี่ยนนโยบายการปกครอง โดยแบ่งหัวเมืองมลายูเป็นหัวเมืองเล็ก ๆ และลดฐานะเป็นเมืองตรี ในความดูแลของสงขลา เจ้าเมืองแต่ละเมืองได้รับการแต่งตั้งจากกรุงเทพฯ นโยบายดังกล่าวนี้เรียกว่า นโยบายแบ่งแยกและปกครอง ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการแข็งเมืองหลายครั้งของเจ้าเมืองปัตตานี ดังที่รัชกาลที่ 1 ทรงพระราชดำริเห็นว่าจะให้เมืองปัตตานีเป็นเมืองใหญ่แต่ก่อนต่อไปไม่ได้ จึงดำรัสสั่งให้แยกเขตเมืองเดิมออกเป็น 7 เมือง คือ เมืองปัตตานี เมืองยะหริ่ง เมืองสายบุรี เมืองระแงะ เมืองรามัน เมืองยะลา และเมืองหนองจิก ให้ขึ้นต่อเมืองสงขลาทั้ง 7 เมือง ทรงตั้งผู้มีความชอบช่วยปราบกบฏครั้งนั้น เป็นไทยบ้าง มลายูบ้าง ให้เป็นเจ้าเมืองมียศเป็นพระยา การรวมหัวเมืองทั้ง 7 เข้าด้วยกันคล้ายมณฑล แต่ให้เรียกว่า “บริเวณ”

⁹ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2555, ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สสส. สนับสนุนการจัดพิมพ์, หน้า 113 .

เพราะขึ้นอยู่กับจังหวัดสงขลา

นโยบายที่ใช้ในการปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมืองที่ตราขึ้นชัดเจนคือ กฎข้อบังคับสำหรับการปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) กฎข้อบังคับนี้ได้ให้ความสำคัญกับการเลือกสรรข้าราชการที่จะไปประจำบริเวณหัวเมืองทั้งเจ็ด ต้องเป็นข้าราชการที่เข้าใจภาษามลายูท้องถิ่น เพื่อให้เข้าถึงประชาชน และให้ความเคารพกับการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อทางศาสนา โดยกำหนดให้ใช้กฎหมายอิสลามตามจารีตประเพณีของศาสนากับคดีความเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก โดยให้ “โต๊ะกาลิ”¹⁰ ซึ่งเป็นผู้รู้และเป็นที่น่าเชื่อถือในศาสนาอิสลามเป็นผู้พิพากษาตามกฎหมายอิสลาม

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการวางหลักรัฐประศาสนนโยบายเพื่อเป็นระเบียบสำหรับปฏิบัติราชการเนื่องด้วยมณฑลปัตตานีสืบไป โดยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานความเห็นชอบเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2466 สารสำคัญคือ ยกเลิกหรือแก้ไขระเบียบการหรือวิธีปฏิบัติที่ทำให้พลเมืองรู้สึกว่าเป็นกีดเบียนกดขี่ศาสนาอิสลาม สร้างความเป็นธรรมในการเก็บภาษีอากร ให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อพลเมืองด้วยความเป็นธรรมและลงโทษเจ้าหน้าที่เมื่อกระทำความผิด เลือกเฟ้นเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนดีไปทำงานโดยให้อบรมฝึกฝนให้เข้าใจวัฒนธรรมของพื้นที่ก่อนไปทำงานและระเบียบการใหม่ใดที่เกี่ยวกับทุกขุสสุของราษฎรก็ให้หาหรือyarobkrap

ช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475

การเคลื่อนไหวของสถานการณ์และพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของนโยบายจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงวิกฤตทางการเมือง พ.ศ. 2516 ในงานวิจัยเรื่อง “นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้” พ.ศ. 2475-

¹⁰ หมายถึง โต๊ะยุดิธรรมในปัจจุบัน

2516 ปีนาค บุนนาค สรุปว่า

นโยบายในห้วง พ.ศ. 2475-2516 เป็นนโยบายมุ่งให้เกิดการผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมให้มีความสำนึกในการเป็นพลเมืองไทย แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะประนีประนอมยอมรับและสนับสนุนความเป็นลักษณะเฉพาะในด้านศาสนา สังคมและวัฒนธรรมของประชาคมมุสลิม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของนโยบายประสมประสานหรือบูรณาการ แต่ถ้ามีการเคลื่อนไหวที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงภายในและเอกภาพของประเทศแล้ว รัฐบาลก็จะมีนโยบายปราบปรามและป้องปรามให้เหตุการณ์เข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็ว

ในปี พ.ศ. 2516 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามข้อพิจารณาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในเรื่องที่จะทรงวงศึกษาธิการเสนอในเรื่องการปรับปรุงด้านการศึกษาซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากนโยบายการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม ข้อเสนอแนะนโยบายที่สำคัญคือ ให้กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดในการควบคุมให้ปอเนาะมาขึ้นทะเบียนให้ได้ผล จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการปรับปรุงโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามให้เพียงพอ และให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำเป็นโครงการระยะ 3 หรือ 5 ปี โดยประสานเชื่อมโยงกับโครงการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงมหาดไทย โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาชาติด้วย

ในปี พ.ศ. 2521 - 2541 มีการประกาศใช้นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้รวม 3 ฉบับ โดยมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย มุ่งให้เกิดการประสานระหว่างส่วนราชการในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีการจัดตั้งกลไกรับผิดชอบการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับชาติ มีนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบโดยตรง และสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติทำหน้าที่ในการกลั่น

กรองงานให้นายกรัฐมนตรี และอำนวยการประสานการปฏิบัตินโยบายกับกลไกในระดับพื้นที่ โดยมีแม่ทัพภาคที่ 4 รับผิดชอบดูแล และมีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) รับผิดชอบงานฝ่ายพลเรือน และการประสานการดำเนินงานของส่วนราชการต่างๆ ในพื้นที่ และกองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ 43 (พตท.43) รับผิดชอบการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายทุกรูปแบบ

นโยบายความมั่นคงนี้กำหนดเป้าหมายให้ประชาชนในพื้นที่นิยมเรียนรู้และใช้ภาษาไทย ส่งเสริมเยาวชนให้เข้ารับการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน ให้ประชาชนเชื่อมั่นในการปกครองและสถาบันหลักของชาติ ไม่นำความแตกต่างทางศาสนาเป็นเครื่องแบ่งแยก ยุกระดับรายได้ของประชากร ให้พื้นที่ปลอดภัยจากภัยคุกคามของโจรผู้ร้ายและการบ่อนทำลายทุกรูปแบบ ให้กลุ่มประเทศมุสลิมเข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริงเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนไทยมุสลิม เข้าใจนโยบายของรัฐและระงับความช่วยเหลือขบวนการโจรก่อการร้าย รวมทั้งให้การบริหารงานการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนและสังคมให้มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งการให้ความสำคัญในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และสามารถอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เป็นพลังร่วมกันในการแก้ไขปัญหา พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพคนและสังคม โดยปรับและพัฒนาสภาวะแวดล้อมทุกด้านให้สนับสนุนและรองรับการพัฒนาศักยภาพของคนและสังคมที่สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา และร่วมพัฒนาโดยใช้พลังทางวัฒนธรรมมาเป็นพลังสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาสังคม ให้สังคมมีความสงบร่มเย็น ป้องกัน

ไม่ให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง และบังเกิดสันติสุข

ใน พ.ศ. 2546 ได้เกิดเหตุการณ์ก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสงขลาในลักษณะที่มีความรุนแรงและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานการณ์ที่รัฐบาลต้องลงมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยตรง โดยไม่ใช้กลไกของสมาคมความมั่นคงแห่งชาติเช่นแต่เดิม ทำให้ไม่ได้มีการเสนอแนะนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นมาใหม่ แต่มีนโยบายของรัฐบาลมาแทนที่

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในเชิงการบริหารงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2545 เมื่อรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ตัดสินใจยุบ ศอ.บต. เหตุผลสำคัญคือ ต้องการให้ระบบบริหารราชการปกติ โดยเฉพาะนโยบายในเรื่องจังหวัดบูรณาการเข้ามารับผิดชอบแทนองค์กรพิเศษที่จัดตั้งขึ้นโดยงานของ ศอ.บต. มอบให้แต่ละจังหวัดรับผิดชอบแทน ส่วนงานด้านการปราบปรามกลุ่มโจรก่อการร้ายและการรักษาความสงบภายใน มอบให้กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 9 รับผิดชอบ สำหรับฝ่ายทหารโดยกองทัพภาคที่ 4 ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานป้องกันชายแดนและการป้องกันประเทศตามปกติ จนเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายทหารกองพลพัฒนาที่จังหวัดนราธิวาสเกิดขึ้นในต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 และเหตุการณ์ได้บานปลายไปสู่ความรุนแรงต่อเนื่อง รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขรับผิดชอบการแก้ไขปัญหาในระดับชาติ โดยกำหนดนโยบาย แนวทาง และมาตรการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ แทนนโยบายความมั่นคงแห่งชาติที่ใช้อยู่แต่เดิม และจัดตั้งกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้รับผิดชอบการควบคุมอำนวยการประสานการปฏิบัติกับทุกส่วนราชการในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน

นโยบายความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ฉบับ 2542-2546 ให้อำนาจนำแนวคิดยุทธศาสตร์สันติวิธีในฐานะยุทธศาสตร์ความมั่นคง ไปทดสอบเพื่อใช้

แก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้งรูปแบบหนึ่งในสังคม ชั้นแรก เป็นการเริ่มต้นศึกษาว่าเหตุใดนโยบายในอดีตถึงใช้ไม่ได้ผล ซึ่งพบว่ามีสองสาเหตุหลักคือ การตั้งโจทย์ผิด คือ ตั้งโจทย์ว่า ทำอย่างไรที่จะรักษาอำนาจรัฐแทนที่จะเป็นการรักษาความมั่นคงในชีวิตของคนในพื้นที่ และนโยบายเดิมกำหนดมาจากส่วนกลาง เป็นเหตุให้เกิดกระบวนการใหม่ คือ กระบวนการประชุมพูดคุยร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่างนโยบายความมั่นคงร่วมกัน

เมื่อดำเนินการตามแนวนี้นี้ มีข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาความหวาดระแวงของประชาชนในพื้นที่ 2 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

การปฏิบัติบางอย่างของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนอยู่ในลักษณะสร้างความไม่เป็นธรรมให้คนในพื้นที่ เมื่อความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ประชาชนจะรู้สึกว่ามีทางโต้ตอบ เพราะถ้าโต้ตอบก็จะถูกกล่าวหาว่ากำลังสร้างปัญหาในพื้นที่และทำลายอำนาจรัฐ แต่ถ้าหากประชาชนร้องเรียนก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อปัญหา

ความหวาดกลัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคยมีในเรื่องคอมมิวนิสต์ วิธีคิดของเจ้าหน้าที่ยังคงเหมือนเดิม เช่น เจ้าหน้าที่บางคนยังรู้สึกต่อชาวบ้านที่แสดงออกเรื่องการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ หรือความไม่เป็นธรรมว่าฝักใฝ่ขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดน ทั้งที่การแสดงออกต่าง ๆ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

เจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ : ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยประการหนึ่งที่มีผลต่อปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วน รวมทั้งกระบวนการและเกณฑ์ในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและนโยบายการปฏิบัติในพื้นที่ จะเห็นได้จากงานวิจัยเรื่อง “การคัดเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสามจังหวัดชายแดน

ภาคใต้” ของรุ่งรวี เกลิมศรีภิญโญรัช ได้ค้นพบว่าการหมุนเวียนของบุคลากร ทหารทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความไม่ต่อเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ และทำให้ ไม่สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพด้านสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงได้ดี นัก แต่มีความจำเป็นที่จะต้องหมุนเวียนทหารไปประจำการชั่วคราวในช่วงหลัง เหตุการณ์ปล้นปืนในช่วงต้นปี พ.ศ. 2547 เพราะทหารที่ประจำการอยู่ในพื้นที่มี จำนวนไม่เพียงพอ จึงต้องนำทหารจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมา ประจำการชั่วคราว เพื่อรองรับการก่อเหตุรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ต่อมา รัฐบาลได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งกองกำลังถาวรที่เรียกว่า “กองพลทหารราบที่ 15” ซึ่งกองกำลังนี้จะเป็นหน่วยถาวรในพื้นที่ ซึ่งจะทำให้การทำงานของทหารมีความ ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในส่วนของตำรวจนั้น มีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในทุกพื้นที่อยู่แล้ว แต่ ก็มีการนำตำรวจนอกพื้นที่เข้ามาเสริมบ้างในช่วงแรก และต่อมาก็มีการรับสมัคร นายตำรวจชั้นประทวนเพิ่มเติม เพื่อมาทำหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะ เพื่อสร้างเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอต่อปริมาณงานที่ค่อนข้างมาก การรับ เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยตรงเพื่อทำงานในพื้นที่จะมีส่วนทำให้ได้บุคลากรที่มีความ มุ่งมั่น ตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าเจ้าหน้าที่ที่ถูกโอนมาจากที่อื่น ซึ่งส่วนใหญ่ ไม่ได้มาด้วยความสมัครใจอย่างที่เกิดขึ้นในอดีต¹¹

นอกจากนั้น ยังได้เสริมทหารพรานที่ไม่ได้เป็นทหารอาชีพ ทหารพรานนั้นมี ประวัติในการปฏิบัติการลับในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มาก่อนหน้านี้แล้ว ตั้งแต่ก่อน เหตุการณ์ปล้นปืนหน่วยทหารพรานก็ทำหน้าที่ในการเก็บคนที่ทางการเชื่อว่าเป็น แก่นนำของกลุ่มก่อการร้าย โดยจะเข้าไปไล่ล่าคนที่อยู่ในบัญชีดำของทางการในป่า เขา โดยหน่วยทหารพรานต้นสังกัดจะได้รับเงินตอบแทนสู้รบเป็นพิเศษในลักษณะ

¹¹ รุ่งรวี เกลิมศรีภิญโญรัช, 2551, การคัดเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจ กับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการ แก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้. กรุงเทพฯ: มติชน, หน้า 177.

ของการให้คำหัว โดยปฏิบัติการในลักษณะนี้จะรู้กันเฉพาะในระดับผู้ปฏิบัติเพียงไม่กี่คน ทหารพรานไม่ได้เป็นทหารอาชีพทำให้พวกเขาอยู่ในสถานะที่จะรับหน้าที่ทำเรื่องที่มีน้ำหนักต่อกฎหมายได้ง่ายกว่า และยังมีการติดอาวุธให้กับประชาชนในพื้นที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานได้ดำเนินการจัดตั้งกองกำลังประชาชนโดยเฉพาะคนพุทธเพื่อการป้องกันตนเอง ทั้งชุดรักษาหมู่บ้าน (ชรบ.) นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มของคนพุทธเองโดยการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐโดยส่วนตัว เช่น กลุ่มรวมไทย กลุ่มรวมไทยถูกฝ่ายทหารเพ่งเล็งว่าอาจอยู่เบื้องหลังการกราดยิงชาวมุสลิมในหลายเหตุการณ์ การติดอาวุธให้กับประชาชนอาจจะส่งเสริมให้เกิดกองกำลังนอกกฎหมายที่ใช้อาวุธในการจัดการกับผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อความไม่สงบหรือการทำร้ายเพื่อการแก้แค้นเอาคืนเมื่อสถานการณ์สุกงอมการติดอาวุธเพื่อการป้องกันตนเองอาจนำไปสู่สถานะของสงครามระหว่างคนมุสลิมและคนพุทธได้¹²

หลังเหตุการณ์ปล้นปืนจากค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปีเหล็ง) อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 รัฐบาลได้ส่งกำลังทหารและตำรวจเข้าไปประจำการในพื้นที่กว่า 30,000 นาย และได้ตั้งกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สส.จชต.) ในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการประสานการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจและข้าราชการพลเรือนในพื้นที่ และได้จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กสชต.) ขึ้นมาเป็นหน่วยงานกำกับดำเนินนโยบาย โดย พล.ต.อ. ชิตชัย วรรณสถิต รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายความมั่นคงและรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นเป็นประธาน

วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ได้เป็นแกนนำในการก่อรัฐประหารโค่นล้มอำนาจรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ

¹² อ้างแล้ว, รุ่งรวี เฉลิเมศรีภิญโญรัช, หน้า 210

ชินวัตร และได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว โดย พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ อดีตผู้บัญชาการทหารบกและองคมนตรี พร้อมกับกล่าวขอโทษต่อความผิดพลาดของรัฐบาลชุดเดิม รัฐบาลสุรยุทธ์ได้รื้อฟื้น ศอ.บต. และ พตท. ขึ้นมาใหม่ และได้ให้อำนาจกับ “กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในแห่งชาติ” และยังได้ยกเลิกโครงสร้างของ กอ.สสจ.ชต. ของรัฐบาลทักษิณทั้งหมด

หลังเหตุการณ์ปล้นปืน สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ตั้ง “ศูนย์ปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติส่วนหน้า” (ศปก.ตร.สน.) ขึ้นที่โรงเรียนตำรวจภูธรภาค 9 ที่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้แก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในพื้นที่โดยการรับสมัครนายสิบตำรวจใหม่จำนวน 1,170 อัตราที่เข้าบรรจุในส่วนของสำนักงานตำรวจภูธรภาค 9 ซึ่งดูแลพื้นที่ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง คือ สงขลา สตูล ตรัง พัทลุง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส การรับสมัครเป็นการเปิดสำหรับบุคคลทั่วไปทั่วประเทศ ไม่ได้มีกำหนดโควตาสำหรับคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉินแทนกฎหมายการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้ประกาศให้จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสเป็นพื้นที่ที่มีสถานการณ์ฉุกเฉินร้ายแรง หลังจาก que รัฐบาลได้บังคับใช้ พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ ก็ได้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่ากฎหมายนี้ได้ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างกว้างขวาง และมีมาตราที่เข้าข่ายละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายมาตรา จากเหตุการณ์ตากใบที่ผู้ชุมนุมประท้วง 78 คน ที่ผลตรวจทางการแพทย์ระบุว่าพวกเขาตายเพราะขาดอากาศหายใจ เนื่องจากถูกทับซ้อนกันหลายชั้นในรถบรรทุกขณะถูกนำตัวไปควบคุมที่ค่ายอิงคยุทธบริหารที่ จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547 นายอานันท์ ปันยารชุน ประธานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์

(กอส.) ซึ่งรัฐบาลของนายกทักษิณ ชินวัตร ได้ตั้งขึ้นเพื่อวางแนวทางในการแก้ไขปัญหาคาความรุนแรงในภาคใต้ในระยะยาวได้แสดงความกังวลว่า การบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินนั้นจะทำให้ปัญหาในภาคใต้กลับทวีความรุนแรงมากขึ้น นายอานันท์ ปันยารชุน เรียก พ.ร.ก.ฉบับนี้ว่าเป็น “ใบอนุญาตฆ่า” (license to kill)¹³

มีข้อเสนอเพื่อจัดการกับปัญหาคาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกี่ยวกับการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินว่า ให้เร่งก้าวข้ามสู่พัฒนาการยุคหลังการใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ซึ่งผลการวิเคราะห์ความเป็นจริงหลังประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พ.ศ. 2548 ปรากฏว่า (1) การใช้ พ.ร.ก. ไม่ได้ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีกว่าการใช้กฎอัยการศึก (2) พ.ร.ก. ไม่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนมากกว่าอำนาจฝ่ายทหารตามที่กล่าวอ้าง (3) พ.ร.ก.ไม่ได้แก้ปัญหาคาการอุ้ม และการใช้อำนาจโดยไม่ชอบของเจ้าหน้าที่ เพราะปัญหาดังกล่าวยังปรากฏอยู่ภายหลังการใช้ พ.ร.ก. (4) พ.ร.ก. ยังไม่สามารถแก้ปัญหาคากฎหมายที่กระจายกันอยู่ให้เข้ามาอยู่ในมือของผู้มีอำนาจ และใช้ร่วมกันอย่างบูรณาการ มีเอกภาพและความทันต่อเหตุการณ์ (5) ยังไม่มีการตรวจสอบควบคุมการใช้ พ.ร.ก. ตามกลไกของรัฐธรรมนูญและยังไม่มีมีการตรวจสอบควบคุมผู้รับผิดชอบระดับคณะรัฐมนตรีตามกฎหมายกลไกทางการเมืองต่อสภา (6) พ.ร.ก. มีคุณลักษณะที่จะละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (7) พ.ร.ก. ไม่ได้ให้ผลเชิงยุทธศาสตร์ เช่น การนำบุคคลที่ต้องสงสัยมาควบคุมตัว ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อลดบทบาทในการปฏิบัติของผู้ก่อการในพื้นที่เพราะการก่อกาความไม่สงบยังคงมีอยู่ต่อเนื่องและรุนแรงขึ้น

กรอบทางกฎหมายในการดำเนินการกับผู้ต้องสงสัยในการก่อกาความไม่สงบและกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบนั้นยังคงเป็นปัญหาที่เอื้อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน ข้อกำหนดหลายอย่างใน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ได้ถูกตั้งคำถามว่าเป็นกรอบ

¹³ อ้างแล้ว, รุ่งรวิ เฉลิมศรีภิญโญรัช, หน้า 199

ทางกฎหมายที่อนุญาตให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น การอนุญาตให้มีการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้เป็นเวลา 30 วันโดยไม่ต้องตั้งข้อหาและไม่อนุญาตให้มีทนายความ

ปัญหาสำคัญหนึ่งคือ เรื่องความยุติธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขาดประสิทธิภาพในการให้บริการพื้นฐานด้านความเป็นธรรมตามหลักนิติธรรมแก่ประชาชน ในปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) โดยนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติได้สรุปประเด็นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าขาดประสิทธิภาพในการให้บริการพื้นฐานด้านความยุติธรรมตามหลักนิติธรรมแก่ประชาชน ดังนี้

1. นโยบายและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในวิถีวัฒนธรรมมุสลิม เจ้าหน้าที่รัฐที่มาจากต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรม มีปัญหาในการสื่อสารกับคนในพื้นที่ คิดว่าไม่ใช่พวกเรา มีอคติ

2. คุณลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความผูกพันโยงยึดกันด้วยข้อผูกมัดทางศาสนาและวิถีวัฒนธรรมหลายชั่วอายุคน ซึ่งเป็นความเชื่อและความสัมพันธ์ที่สมาชิกต้องเข้าร่วมกิจกรรมอันเป็นพันธะสัญญาผูกมัดที่มีต่อชุมชน จึงมีลักษณะเป็นเครือข่ายชุมชนที่มีอารมณ์ความรู้สึกร่วมและพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมร่วมหมู่ เพราะทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและเชื่อมั่นต่อการรวมพลัง

3. การใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ปัญหาการไม่สามารถหาตัวผู้กระทำผิดได้หรือหากได้ตัวผู้ต้องสงสัยก็ไม่สามารถนำไปสู่กระบวนการลงโทษได้เกิดขึ้นเนื่องจากมีความพยายามในการแสวงหาพยานหลักฐานจากพยานบุคคลในพื้นที่โดยไม่ใช้หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์สนับสนุน ซึ่งกระทำได้ยากเนื่องจากไม่

ได้รับความร่วมมือจากคนส่วนใหญ่

4. กฎหมาย ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ต้องการกฎ
อัยการศึก (ทนายสมชาย นีละไพจิตร เป็นหนึ่งในผู้นำการต่อสู้เรื่องให้ยกเลิกกฎ
อัยการศึก) และพระราชบัญญัติการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.
2548 เพียงแต่ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการถูกต้องเหมาะสมตามหลักนิติธรรมและไม่
สร้างเงื่อนไขใดๆ เพิ่มขึ้นอีก

สรุป

ปัญหาชายแดนภาคใต้ของไทยในช่วงก่อนเหตุการณ์ปล้นปืน พ.ศ.2547
และหลังเหตุการณ์ปล้นปืน เกิดขึ้นจากสาเหตุจากปัญหาดั้งเดิมที่มีรากเหง้าจาก
ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม
และประเพณี ที่ถูกบ่มเพาะควบคู่มากับการเปลี่ยนแปลงการปกครองในแต่ละยุค
แต่ละรัฐบาล จนถึงเหตุการณ์สำคัญคือ เหตุการณ์ปล้นปืนที่ถูกมองว่าเกิดความขัด
แย้งในเรื่องเจ้าหน้าที่ ระเบียบ การควบคุม และการจัดการองค์กรที่หละหลวมจน
กลายเป็นเหตุปล้นปืนขึ้น ความรุนแรงเมื่อเทียบดูแล้วหลังจากเหตุการณ์ปล้นปืน
ความรุนแรงมีความเข้มข้นและยาวนานขึ้นกว่าที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต จึงเป็นเรื่อง
น่าวิเคราะห์ต่อไปว่าความสำเร็จจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมานั้น เป็นความสำเร็จของ
ใคร เป็นความสำเร็จของนโยบายรัฐ ความสำเร็จของการปฏิบัติงานในพื้นที่ของเจ้า
หน้าที่รัฐ หรือเป็นความสำเร็จของกลุ่มขบวนการและผู้ไม่หวังดีในพื้นที่

ในเรื่องการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ทั้งระดับผู้มีอำนาจและผู้สนอง
อำนาจนั้น ยังเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงอยู่เสมอในปัจจุบัน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งที่มี
ผลต่อความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ในช่วงที่ผ่านมา ดังนั้น จึงเชื่อว่าการ
พัฒนาและการสร้างเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมหรือความตั้งใจที่จะดูแลและ
ปกป้องเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐทุก

คนที่ลงไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

นอกจากนี้การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น เหตุการณ์กรือเซะ เหตุการณ์ตากใบ ฯลฯ ที่เกิดขึ้นมาในอดีตยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนจากฝ่ายที่รับผิดชอบ เป็นความอึมครึมของความจริงว่า เหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าวนั้นใครผิดใครถูก เป็นเรื่องหนึ่งของด้านสิทธิมนุษยชนที่ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ แต่เหตุการณ์คล้ายจะสื่อออกมาในลักษณะของการให้อภัยกัน หรือคล้ายกับให้มีการนิรโทษกรรมซึ่งเป็นหนึ่งกระแสหลักของประเทศไทยในปัจจุบัน รัฐบาลไทยไม่สามารถดำเนินการหาความจริงที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนและโปร่งใส เหตุการณ์ตากใบทำให้เกิดความโกรธ ความแค้น ความเกลียดชัง แล้วแต่ระดับความเกลียดชังของเหตุการณ์ สำหรับคนมุสลิม ความโกรธจะเปลี่ยนไปกระทบจิตวิทยาสังคม อารมณ์ความรู้สึกเปลี่ยนไป มันกลายเป็นแผล คนสามจังหวัดมองรัฐไม่ดี จากเดิมที่ไม่ค่อยดีอยู่แล้ว ก็ไม่ไว้วางใจยิ่งขึ้นอีก¹⁴

ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเป็นปัญหาของคนทั้งชาติที่ต้องร่วมมือกันสร้างจิตสำนึกนี้ขึ้นมารวมกัน (เป็นสำนึกของคนทั้งชาติ) จะเป็นตัวช่วยไม่ให้เหตุการณ์บานปลายในความรู้สึกที่สังคมถูกมองแบบแยกส่วน แยกประชาชน แยกสังคม แยกเชื้อชาติ แยกภาษา ซึ่งต้องยอมรับความจริงก่อนว่าปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้นหลังจากพ.ศ. 2547 (หรือก่อนหน้านั้น) เกิดจากความต้องการที่จะพัฒนาและขยายอำนาจการปกครองของรัฐบาล (ในแต่ละยุค) ลงไปในพื้นที่โดยขาดความรู้ความเข้าใจ พระราชดำรัสของพระองค์ท่าน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่ให้ไว้กับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ยังคงเป็นแนวคิดสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ในปัจจุบันและอนาคต

¹⁴ ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, 2 ปี ตากใบ ชีวิตที่ต้องการคำตอบ, หน้า 150.

บรรณานุกรม

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. 2548. การดำเนินกระบวนการยุติธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ปัญหาและแนวทางการแก้ไข. คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดียนตุลา.
- เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร. 2547. หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏ...หรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, บรรณาธิการ. 2551. แผ่นดินจินตนาการ รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. 2549. ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สุริชัย หวันแก้ว, บรรณาธิการ. 2549. 2 ปีตากใบ ชีวิตที่ต้องการคำตอบ. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนภาพพิมพ์จำกัด.

